

Walter Burley
Expositio et quaestiones
omnium librorum Physicorum Aristotelis

Liber I

Edited by

Michiel Streijger

This PDF contains a critical edition of book I of Walter Burley's *Expositio et quaestiones omnium librorum Physicorum Aristotelis*. The text is based on the single witness Cambridge, Gonville and Caius College, ms. 448/409, ff. 172a–209a (G). Whenever I have corrected the text of the manuscript, I have mentioned its reading in the critical apparatus. Small corrections go unreported.

Michiel Streijger

LECTIO 1

PARS PROOEMIALIS

184a10 Quoniam autem intelligere et scire contingit.

5 1. Iste liber habet duas partes principales, scilicet partem prooemialem et executivam. Pars prooemialis continet duas partes principales. In prima parte ponit Philosophus intentionem suam. In secunda parte ponit ordines doctrinae et modum procedendi.

10 2. Intellectus Philosophi est determinare de causis rerum naturalium. Unde prima conclusio quam Philosophus intendit est quod oportet naturalem determinare de principiis et causis et elementis rerum naturalium.

15 3. Ista conclusio probatur sic: habentia principia, causas et elementa non cognoscuntur nisi ex cognitione principiorum, causarum et elementorum; sed res naturales habent principia, causas et elementa; igitur etc. Et per consequens oportet naturalem largiri cognitionem causarum et elementorum rerum naturalium. Minor huius rationis non ponitur in littera, sed primo ponitur maior, secundo probatio maioris (ibi:¹ **‘tunc enim’**) et tertio infert conclusionem (ibi:² **‘manifestum est’**).

20 4. Intelligendum per Commentatorem³ quod Philosophus per ‘intelligere’ et ‘scire’ non intelligit nomina synonyma, quoniam nomina synonyma non usitantur in arte demonstrativa, sed intelligere est communius quam scire. Per ‘scire’ intelligit scientiam perfectam. Scientia enim alia est perfecta, alia imperfecta. Scientia perfecta est 25 quae est per causam; scientia imperfecta est quae est sine causa. Et maior debet intelligi de scientia perfecta.

30 5. Expositores dicunt quod per ‘scire’ intelligit secundam operationem intellectus, quae est componere et dividere, et per ‘intelligere’ intelligit primam operationem intellectus, quae est apprehensio simplicium, secundum quam informatur definitio. Per ‘intelligere’ intelligit cognitionem principiorum et per ‘scire’ cognitionem conclusionum. Quaedam enim principia habent principia priora eis et ista non intelli-

¹ Arist., *Phys.* I, 1, 184a13 | ² Ibid., 184a15 | ³ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 1, ff. 5M–6A

guntur sine cognitione suorum principiorum; et conclusiones habent causas et principia et non cognoscuntur sine eorum cognitione.

6. Intelligendum secundum Commentatorem¹ quod Philosophus dicit ‘principia, causas et elementa’ propter diversitatem modorum causarum. Et intendebat per hunc sermonem, ubi enumerat omnia genera causarum, docere quod non omnes artes considerant de omnibus causis, sed quaedam de causa formali tantum, ut mathematica, et quaedam de tribus causis, ut de forma, fine et efficiente, ut metaphysica, et quaedam de quattuor, ut scientia naturalis. Et quia scientia naturalis considerat de omnibus causis, ideo post hoc enumerat omnia causarum genera. Et per Commentatorem² per ‘principia’ intelligit causas moventes et per ‘causas’ intelligit causas finales et per ‘elementa’ intelligit principia intrinseca rerum, scilicet materiam et formam.

7. Intelligendum est quod ‘principium’ et ‘causa’ possunt accipi communiter vel proprie. Si communiter, sic sunt nomina synonyma, ut dicit Commentator;³ si proprie, non sunt nomina synonyma. Unde Commentator⁴ duodecimo *Metaphysicae* ponit differentiam inter ‘principium’, ‘causam’ et ‘elementum’ secundum quod proprie accipiuntur. Et est haec differentia: ‘principium’ proprie loquendo solum dicitur de causis extrinsecis et ‘elementum’ dicitur de causis intrinsecis, scilicet de materia et forma, sed ‘causa’ dicitur indifferenter de causis intrinsecis et extrinsecis.

8. Intelligendum quod maior non debet intelligi collective, scilicet quod non contingit habere scientiam perfectam nisi per omnes causas; nam scientia perfecta invenitur in rebus habentibus quasdam causas et non omnes. Unde si sit res habens omnes causas, non cognoscitur perfecte nisi ex cognitione omnium causarum, et si habeat quasdam causas et non omnes, perfecte potest cognosci per illas et sine illarum cognitione non potest cognosci perfecte.

184a13 Tunc enim arbitramur.

7–10 sed...causis] *in marg.* G

¹ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 1, f. 6B–C | ² Cf. *ibid.*, f. 6B | ³ *Ibid.* | ⁴ Cf. Averr., *In Metaph.* XII, comm. 23, f. 308K

9. In ista parte probat Philosophus per quoddam signum maiorem huius rationis. Et est quod tunc opinamur cognoscere unumquodque, cum primas causas cognoscimus et principia prima usque ad elementa, nec opinamur nos cognoscere nisi cum causas credimus
5 cognoscere. Et hoc est signum quod res habens causas etc. non cognoscitur nisi per eorum cognitionem.

10. Intelligendum secundum Commentatorem¹ quod Philosophus in ista littera ‘**tunc enim**’ etc. utitur istis nominibus ‘principio’, ‘causa’ alio modo quam prius, quia non habet sollicitudinem de nominibus. Per ‘causas primas’ intelligit hic primas causas intrinsecas existentes in re, scilicet primam materiam et ultimam formam naturalem; quae enim sunt praeter primam materiam et ultimam formam quarumlibet rerum naturalium sunt materiae compositae et formae compositae. Et per ‘prima principia’ intelligit primas causas quae sunt
15 extra rem, scilicet primum agens et ultimum finem. Per ‘elementa’ intelligit causas propinquas existentes in re.

11. Intelligendum est quod pro dicto Commentatoris, quando dicit² ‘quae sunt praeter primam materiam et ultimam formam sunt materiae compositae et formae compositae’, quod per ‘materiam primam’ intelligit materiam simplicem non compositam ex materia et forma. Ad talem enim materiam contingit devenire in omni composito ex materia et forma, quia si detur aliqua materia composita ex materia et forma, quaerendum est de sua materia aut est composita ex materia et forma aut non. Si non, habetur propositum. Si sit composita ex
20 materia et forma, quaero de sua forma sicut prius. Et cum non sit procedere in infinitum, est devenire ad materiam quae non est composita ex materia et forma, et ista est materia prima. Materia composita est composita ex materia et forma, sicut elementa, ut ignis et aqua, sunt materia mixti et sunt composita ex materia et forma; et caro et os sunt
25 materia hominis et sunt composita ex materia et forma. Forma ultima rei naturalis est forma quae non est resolubilis in priorem formam nec includit priorem formam in virtute, cuiusmodi est forma elementi, ut forma ignis et aquae. Forma composita est forma includens in virtute formam priorem, cuiusmodi est forma mixti resultans ex commixtione
30 elementorum, ut forma carnis et sanguinis, in quibus formae elementorum manent in virtute.

33 virtute] veritate G 36 virtute] veritate G

¹ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 1, f. 6E–F | ² Ibid., f. 6E

12. Intelligendum secundum Commentatorem¹ quod ipse dicit quod est procedendum usque ad elementa, quia doctrina ordinata est incipere a cognitione primarum causarum rei cognoscendae, deinde intendere ad cognitionem aliarum causarum remotarum secundum ordinem, donec venitur ad causas propinquas. Verbi gratia primo oportet cognoscere materiam primam, deinde materias compositas, cuiusmodi sunt elementa, deinde materiam propinquam, cuiusmodi est caro et os. Et iste est processus in scientia perfecta. 5

G 173a 13. Intelligendum secundum Commentatorem² quod omnis qui dicit se aliquid scire, non dicit hoc nisi quando scivit illud per omnes suas causas propinquas et remotas, et hoc invenitur in omni eo qui aliquid scit in veritate aut secundum aestimationem. In hoc etiam conveniunt sophistae. 10

14. Dubitatio est hic de conclusione quam Philosophus intendit, quia non videtur incipiendum esse a cognitione causarum, quia Philosophus dicit hic quod est incipiendum a nobis magis notis; nunc autem causae non sunt nobis magis notae, sed effectus rerum naturalium sunt nobis notiores quam causae; igitur non est incipiendum a cognitione <causarum> rerum naturalium. 15

15. Dicendum est quod in scientia naturali est duplex processus: unus ab effectibus ad causas, et ille est in principio doctrinae; alius est processus a causa ad effectus. In primo processu est incipiendum a cognitione causarum, tradendo et investigando cognitionem causarum per effectus, qui sunt nobis notiores. Non tamen est <incipiendum> in primo processu a causis supponendo eas tamquam notas procedendo ad effectus, sed incipiendum est ab effectibus procedendo ab ipsis ad cognitionem causarum. Et intelligit Philosophus quod est incipiendum a cognitione causarum, quia primo est tradenda cognitio causarum. Unde in primo processu est in principio quaerenda et tradenda cognitio causarum; in secundo processu est tradenda cognitio effectuum procedendo a causis notis ad effectus ignotos. 20 25 30

16. Aliud dubium est de dicto Commentatoris,³ qui dicit quod omnis qui dicit se scire aliquid, non dicit hoc nisi quando sciverit illud per omnes suas causas propinquas et remotas. Quod non videtur verum, quia non contingeret scire minimam rem naturalem, quia cogni- 35

13 conveniunt] convenit G 30–31 in...ignotos] *in marg.* G 34–7, 1 quod...cognitio] *in marg.* G

¹ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 1, f. 6F | ² Cf. *ibid.*, f. 6D–E | ³ Cf. *ibid.*, f. 6D

tio cuiuslibet rei naturalis dependet ex prima causa; sed prima causa non est a nobis perfecte cognoscibilis, igitur nec aliqua res naturalis, cuius cognitio dependet a cognitione primae causae.

17. Iterum cognitio completa cuiuslibet rei naturalis exprimitur complete per definitionem; sed definitio solum exprimit duo genera causarum, scilicet genus et differentiam; igitur perfecta cognitio non dependet ex omni genere causae.

18. Et similiter nos possumus habere perfectam cognitionem domus, etsi non cognoscimus artificem; igitur cognitio <perfecta> rei non dependet ex cognitione causae efficientis.

19. Dicendum quod cognitio perfecta rei dependet ex cognitione omnium causarum propin quarum et remotarum. Et quod dependeat ex cognitione causae remotissimae patet, quia sit causa remotissima A et causa propinqua B et causa propinquissima C et effectus cognoscendi D. Si D cognoscitur perfecte, oportet quod cognoscitur sua causa propinquissima, scilicet C. Sed cognitio C dependet ex cognitione B; et cognitio ipsius B dependet ex cognitione ipsius A, sicut cognitio ipsius D ex cognitione ipsius C. Igitur cognitio perfecta ipsius D dependet ex cognitione ipsius A.

20. Sed propter responsionem est intelligendum quod cognitio perfecta est duplex: una in genere et alia extra genus. Cognitio perfecta in genere est cognitio perfecta rei intra limites unius generis. Unde perfectus est faber in cognoscendo ferrum, qui cognoscit ferrum sufficienter secundum quod est subiectum suae actionis. Unde faber cognoscens ferrum sufficienter, secundum quod est subiectum suae actionis, habet de ferro perfectam cognitionem in genere. Isto modo ad cognitionem perfectam rei naturalis sufficit cognoscere omnia genera causarum, secundum quod non excedunt genus considerationis naturalis. Verbi gratia ad perfectam cognitionem in genere rei naturalis sufficit cognitio primae causae efficientis in quantum est primum movens, nec requiritur cognitio perfecta eius in se; et sic est de aliis causis. Cognitio perfecta rei extra genus est cognitio rei secundum omnem rationem secundum quam est cognoscibilis. Et ad cognitionem rei naturalis extra genus requiritur cognitio primae causae secundum se. Sed forte talis cognitio non est possibilis in hac vita, vel si sit homini possibilis, hoc erit in postremo vitae, quia non in principio. Et nota

G 173b

1 dependet] dependeret G 5 definitionem] genus et differentiam G 28 excedunt] extendunt G

quod ad cognitionem perfectam rei naturalis requiritur cognitio omnium causarum per se ordinarum, sed cognitio causarum accidentaliter ordinarum non requiritur.

21. Ad primum argumentum¹ dicendum concedendo quod ad cognitionem perfectam rei requiritur cognitio primae causae. Sed perfecta cognitio primae causae non requiritur ad cognitionem perfectam in genere rei naturalis, sed imperfecta cognitio primae causae sufficit ad perfectam cognitionem in genere rerum naturalium. 5

22. Ad aliud² dicendum quod definitio completa et perfectissima debet dari per omnes causas rei. Unde haec definitio '<homo est> animal rationale' non est perfecta definitio hominis, sed ista 'homo est animal rationale productum ab homine et sole propter felicitatem', in qua exprimuntur omnes causas. 10

23. Ad aliud³ dicendum quod carpentator est causa domus accidentaliter ordinata, et ideo ad cognoscendum domum non oportet cognoscere carpentarium. 15

24. Construe litteram sic: **quoniam autem circa omnes scientias quarum sunt principia**, id est causae efficientes, **aut causae**, id est causae finales, **aut elementa**, id est principia intrinseca, scilicet materia et forma, **contingit intelligere et scire** scientiam perfectam **ex cognitione horum** principiorum, causarum et elementorum. Cuius probatio est: **tunc enim opinamur cognoscere unumquodque principiatum, cum cognoscimus primas causas**, id est primas causas intrinsecas existentes in re non compositas, scilicet primam materiam et formam ultimam, **et principia prima**, id est primas causas quae sunt extra rem, scilicet primum agens et ultimum finem, **usque ad elementa**, scilicet quousque devenitur ad causas propinquas et elementares existentes in re, quae sunt materia propinqua et forma propinqua. Et quia ita est, **manifestum est quod scientiae de natura considerandum est prius**, id est in principio, **determinare ea quae sunt circa principia**. 20 25 30

184a16 Innata est nobis.

17 autem] pro quia quia G 22 tunc enim] *inv.* G 27 elementa] elementum G

¹ Cf. supra, 6, 32–7, 3 | ² Cf. supra, 7, 4–7 | ³ Cf. *ibid.*, 8–10

25. Haec est secunda pars huius capituli, in qua Philosophus declarat viam inducentem ad cognitionem rerum naturalium, et in hoc ponit modum procedendi in ista scientia.

26. Et vult primo probare illam conclusionem quod ad cognitionem causarum rerum naturalium est deveniendum procedendo a propositionibus acceptis a rebus posterioribus in esse, quae sunt notiores et manifestiores apud nos, ad conclusiones priores in esse, quae sunt notiores et manifestiores secundum naturam et latentiores apud nos. Unde haec est conclusio quod procedendum est a rebus posterioribus in esse ad res priores in esse, ut ab effectibus ad causas et ab accidentibus ad substantias.

27. Ista conclusio probatur sic: innata est nobis via procedere ex nobis notioribus usque ad notiora naturae et certiora; sed res posteriores in esse sunt nobis notiores et res priores sunt naturae notiores; igitur debemus procedere in hac scientia ex rebus posterioribus in esse ad res priores in esse. Minor patet, quia non sunt eadem nobis nota et nota naturae; sed priores in esse sunt magis notae naturae; et sic res priores in esse non sunt nobis magis notae, sed posteriores in esse sunt nobis magis notae. Et hoc est verum in naturalibus et non in mathematicis; in mathematicis enim sunt eadem nobis magis nota et magis nota naturae. G 174a

28. Intelligendum quod aliquid dicitur notum naturae tripliciter. Uno modo dicitur istud magis notum naturae quod secundum suam naturam est magis cognoscibile. Et sic loquitur Philosophus¹ secundo *Metaphysicae*, ubi dicit quod intellectus noster se habet ad ea quae sunt manifestissima in natura, sicut oculus nycticoracum ad lumen solis. Unde per ‘manifestissima’ in natura intelligit Philosophus ibi illa quae secundum se sunt magis cognoscibilia, cuiusmodi sunt substantiae separatae perfectae. Secundo modo dicitur illud esse magis notum naturae quod prius intenditur a natura. Et isto modo loquitur Avicenna² primo suae *Physicae* capitulo primo, <ubi> dicit quod species specialissima est magis nota naturae quam genus vel individuum, quia natura intendit speciem specialissimam et nec intendit genus nec individuum. Tertio modo dicitur istud magis notum naturae a quo natura incipit operari, quasi natura cognosceret illa ex quibus facit res natura-

35 incipit] intendit G

¹ Cf. Arist., *Metaph.* II, 1, 993b9–11 | ² Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 8–9)

les. Unde natura procedit a magis notis ad minus nota, sicut artifex faciendo domum vel artificialia. Et sic loquitur Commentator¹ commento tertio primi *huius*, ubi dicit quod causae rerum naturalium sunt notiores apud naturam, quia natura facit composita ex causis. Unde si nos faceremus res naturales, causae rerum naturalium essent notiores nobis quam causata. 5

29. Dico tunc: cum dicit Aristoteles quod non sunt eadem nobis magis nota et nota naturae, per ‘magis nota naturae’ intelligit illud quod secundum naturam est magis cognoscibile. Unde in naturalibus ista quae secundum se sunt magis cognoscibilia, sunt minus nota nobis. Causae enim rerum naturalium sunt secundum se magis cognoscibiles quam effectus et minus notae nobis. Ideo verum est quod in naturalibus non sunt eadem nobis magis nota et nota naturae. Similiter loquendo de notis naturae, quod ideo dicitur notum naturae, quia est intentum a natura, adhuc illo modo non sunt eadem magis nota nobis et magis nota naturae, quia species illo modo est magis nota naturae quam genus; genus autem est magis notum nobis quam species specialissima. Sed loquendo de notis naturae tertio modo dictis, quod ideo dicitur notum naturae, quia natura ab eo incipit operari, adhuc isto modo non sunt eadem magis nota nobis et magis nota naturae, quia 20
G 174b causae rerum naturalium sunt isto modo magis notae naturae quam effectus; sed effectus naturales sunt magis noti nobis quam suae causae.

30. Intelligendum quod non dicitur aliquid notum naturae, quia natura cognoscit illud, sed quia secundum suam naturam est magis cognoscibilis, aut quia, posito quod natura cognosceret, istud dicitur magis notum naturae, quia natura tunc magis cognosceret. 25

184a21 Sunt autem nobis.

31. Quia dictum est quod incipiendum est a nobis notioribus procedendo ad notiora naturae, ne Philosophus procedat ex ignotis, ipse docet hic quae sunt nobis magis nota. Et dicit quod confusa sunt nobis prius nota quam distincta. Et per ‘confusa’ secundum expositionem Commentatoris intelligit Philosophus composita causata ab elementis. Et dicit quod ista quae sunt cognita apud nos primo de rebus 30

16 illo] primo G 18 dictis] dicta G

¹ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 3, f. 7D

naturalibus sunt composita causata ab elementis et illa quae sunt ignota apud nos naturaliter sunt causae compositorum. Causae enim naturalium sunt notiores apud naturam, quia natura facit composita ex causis, et ideo causae sunt notiores apud naturam, sicut est dispositio
 5 de rebus artificialibus cum artifice: quia artifex facit res artificiales ex suis causis, ideo causae rerum artificialium sunt notiores apud artificem quam res artificialis. Si igitur nos ageremus res naturales, essent causae notiores apud nos; sed quia non habemus agere eas, ideo dispositiones in eis apud nos sunt contraria dispositioni in rebus artificialibus.
 10

32. Intelligendum est quod confusa sunt notiora apud nos intelligendo per ‘confusa’ omnia quae comprehendunt aliqua indistincte, sive sit totum universale sive totum integrale. Unde totum universale et totum integrale conveniunt in hoc quod, sicut totum universale
 15 includit partes subiectivas indistincte et modo confuso, sic totum integrale includit partes integrales indistincte et modo confuso. Et ideo, sicut totum integrale est notius apud sensum (prius enim videt aliquis indistincte domum quam partes integrales domus), sic totum universale est notius apud intellectum quam suae partes subiectivae. Unde
 20 Philosophus per ‘confusa’ intelligit indifferenter totum universale et totum integrale.

184a23 Unde in universalibus.

33. Quia procedendum est ex nobis magis notis usque ad nobis minus nota, ideo Philosophus concludit hic quod via doctrinae in hac
 25 scientia est procedendum ab universalibus ad particularia, quia universale est notius particulari. Et intelligit per ‘universalia’ universalissima quae possunt inveniri in istis rationibus rerum naturalium individua, et per ‘particularia’ non intelligit individua, sed species ultimas aut illa quae sunt quasi ultima species.

30 34. Deinde assignat causam propter quam universale est notius apud intellectum quam particulare, scilicet species, quia universale assimilatur composito; et compositum notius est apud sensum; sed individuum compositum est notius apud sensum quam suae partes integrales; ideo universale est notius apud intellectum quam suae par-

6–7 artificem] artem G 15 sic] sicut G 18 indistincte] distincte G 31 universale] universalis G

tes subiectivae. Unde universale se habet ad intellectum, sicut individuum compositum se habet ad sensum. Sicut igitur individuum compositum est notius apud sensum quam suae partes integrales, ita universale est notius apud intellectum quam suae partes subiectivae.

G 175a 35. Deinde dat modum similitudinis inter totum universale et 5
individuum compositum. Et est quod, sicut individuum compositum
continet multas partes integrales indistincte, sic totum universale continet
sub se multas partes subiectivas indistincte.

184b10 Sustinent autem.

36. Cum Philosophus declaravit causam propter quam universale 10
est notius particulari quod est sub eo, hic docet quod propter eandem
causam illud quod significat nomen est notius apud nos quam illud
quod significat definitio. Et causa est, quia nomen speciei significat
aliquid totum non distinctum, ut hoc nomen ‘circulus’; sed definitio 15
circuli, quae est ‘figura circularis intra quam est punctus a quo omnes
lineae exeuntes ad circumferentiam sunt aequales’, est totum distinctum
determinatum per elementa. Unde quia nomen specierum significat
rem non ut distincte continet partes quiditativas, scilicet genus et
differentiam, et definitio significat semper prout continet partes distincte, 20
ideo illud quod significat nomen speciei est notius apud nos
quam istud quod significat definitio. Sed hoc est intelligendum in cognitione
imperfecta. Puer enim prius tempore cognoscit rem significatam per
speciem quam rem prout significatur per definitionem. Unde
si nomen specierum, ut nomen hominis vel equi, exprimatur, puer 25
intelligit quod nomen significat, sed definitio hominis vel equi non
intelligit. In cognitione tamen perfecta istud quod significatur per
definitionem est prius et magis notum quam istud quod significatur
per nomen definiti.

37. Commentator¹ movet hic unam dubitationem. Nam prius 30
dixit Philosophus quod individua mixta composita sunt nobis magis
nota, et nunc dicit quod illud quod significatur per nomen est notius
quam istud quod significatur per definitionem. Quaerit igitur utrum
prima auctoritas debet exponi quod per ‘res mixtas’ intelligit indivi-

3–4 integrales...partes] *in marg.* G 23 quam...significatur] *in marg.* G
25–26 quod...intelligit] *in marg.* G

¹ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 5, f. 8C–D

dua, quia ex individuis non proceditur in doctrina ad elementa (non enim sunt partes syllogismi), sed ex specie composita proceditur ad elementa et non ex individuo. Igitur intellectus illius primae auctoritatis est quod species compositae erunt notiores apud nos quam sua principia. Et per consequens Philosophus nihil novum dicit in ista auctoritate, quando dicit quod illud quod significat nomen est notius apud nos quam quod significat definitio, quia istud quod significat nomen est species.

38. Ad istud respondet Commentator¹ quod istud dictum Philosophi, videlicet quod mixta composita sunt notiora apud nos, potest intelligi tam de speciebus compositis quam de individuis.

39. Et quando dicitur quod individuum non est principium in doctrina, respondet² quod, licet individuum compositum non sit principium in doctrina demonstrativa, tamen est principium inquisitionis universalis, quod est principium doctrinae demonstrativae.

40. Et quando dicitur quod, si prima auctoritas intelligitur de speciebus compositis, tunc Aristoteles nihil novum dicit in secunda auctoritate, respondet³ intelligendo utramque auctoritatem de speciebus compositis respectu suarum causarum et dicit quod in prima auctoritate fecit comparisonem inter species et suas causas secundum fidem, et in secunda auctoritate fecit comparisonem inter species et suas causas secundum imaginationem, quando dicit quod ista quae significant nomina sunt notiora apud nos quam ista quae significant definitiones. Et dicit⁴ quod sunt tres modi compositionis, scilicet compositio speciei ex suis causis et compositio generis ex suis speciebus (et utraque illarum compositionum est notior apud intellectum quam partes) et tertia est compositio individui ex suis partibus (et ista compositio est notior apud sensum). Et quia ista compositio est notior apud sensum, ideo alii duo modi compositionis sunt notiores apud intellectum.

G 175b

41. Intelligendum quod Commentator per ‘causas secundum fidem’ intelligit causas naturales, scilicet materiam et formam; nam compositum ex materia et forma est notius apud nos quam materia et forma. Et per ‘causas secundum imaginationem’ intelligit genus vel

9 dictum] dubium G 17 secunda] prima G 23 significant²] significat G 26 est] sunt G

¹ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 5, f. 8F | ² Cf. *ibid.*, f. 8F–G | ³ Cf. *ibid.*, f. 8D–E

⁴ Cf. *ibid.*, f. 8E–F

differentiam. Vel ‘causas secundum fidem’ appellat genus et differentiam, quae secundum veritatem sunt partes speciei, et ‘causas secundum imaginationem’ vocat conceptus et nomina, quae sunt partes definitionis. Primo modo loquitur, cum dicit <quod> species compositae sunt notiores quam suae causae, secundo modo, cum dicit quod 5 nomen est notius quam definitio. Conceptus enim et nomina, quae sunt partes definitionis, formantur per imaginationem, et ideo appellantur ‘causae secundum imaginationem’, quia non sunt verae causae speciei, sed secundum imaginationem.

42. Et intelligendum est quod genus et differentia, quae sunt 10 causae speciei absolute consideratae, sunt notiora apud nos quam species, cum sint magis confusa. Secundum tamen quod sunt partes definitionis, sic species est nobis magis nota quam genus vel differentia. Unde licet prius cognoscam animal quam hominem, tamen prius 15 cognosco hominem quam cognosco quod animal est pars quiditatis hominis. Unde quando dicitur quod definitum est notius quam partes definitionis, iste est intellectus, quod definitum est prius nobis notum quam quae sunt partes quiditatis definiti.

43. Deinde, cum dicit¹ ‘**et pueri primum**’, cum declaratum sit 20 quod commune est notius proprio apud nos, dat testimonium super hoc. Signum enim est quod commune est notius apud nos naturaliter, quia nos videmus in pueris comprehensionem communem praecedere 25 comprehensionem propriam. Puer enim in principio comprehensionis aestimat omnem virum esse patrem et omnem mulierem esse matrem, et quando vigoratur suus intellectus, cognoscit patrem inter ceteros viros et matrem inter ceteras mulieres. Unde puer in principio suae cognitionis cognoscit quod vir est suus pater, sed non cognoscit quis 30 vir, et ita cognoscit primo modo confuso virum esse patrem suum et postea distincte cognoscit illum virum esse suum patrem. Et hoc est signum quod cognitio confusa in nobis naturaliter praecedit cognitionem distinctam, et ita commune est prius nobis notum quam proprium.

44. Expositor² exponit aliter et dicit quod Philosophus hic³ — ‘**innata est**’ — <demonstrat> quod inter principia oportet primo deter-

1 appellat] appellant G 3 imaginationem] magnitudinem G 19 et pueri] vel principium G 32 expositor exponit] exposi^{re} exponunt (?) G

¹ Arist., *Phys.* I, 1, 184b13 | ² Cf. Th. Aq., *In Phys.* I, lect. 1, nn. 6–11 (ed. Maggiolo, 4–6) | ³ Arist., *Phys.* I, 1, 184a16

minare de principiis universalibus, et primo per rationem et secundo per signa.

45. Per rationem sic: innata est nobis via, ut procedamus cognoscendo ab his quae sunt nobis magis nota ad magis nota naturae; sed
 5 confusa sunt magis nobis nota et distincta sunt magis nota naturae; igitur debemus procedere in cognoscendo a confusis in distincta. Ad manifestationem maioris inducit unam propositionem, videlicet quod non sunt eadem nobis nota et naturae, sed eadem quae sunt nobis magis nota sunt secundum naturam minus nota; et quia debemus incipere
 10 a nobis magis notis, ideo debemus procedere in cognoscendo a nobis magis notis usque ad notiora naturae.

G 176a

46. Unde cum dicit¹ **‘totum enim’**, demonstrat per tria signa quod confusa sunt nobis magis nota. Primum signum est: nam totum integrale est notius apud sensum quam suae partes. Et hoc est signum
 15 quod totum universale est notius apud intellectum quam suae partes subiectivae; nam sicut totum integrale se habet ad sensum, sic totum universale se habet ad intellectum. Secundum signum ibi:² **‘sustinent autem’**. Et est quod istud quod significat nomen definiti est notius apud nos quam istud quod significat definitio; sed totum definitum
 20 includit indistincte et modo confuso genus et differentiam, quae includuntur in definitione expresse et distincte; signum est igitur quod confusa sunt nobis magis nota. Tertium signum ibi:³ **‘et pueri primum’**. Et est quod pueri in principio cognitionis appellant omnes viros patres et omnes feminas matres et postea distinguunt patrem a non patre et
 25 matrem a non matre. Et hoc signum est quod confusa sunt nobis magis nota, quia pueri primo cognoscunt patrem et matrem indistincte et postea distincte.

1 universalibus] naturalibus G | primo] postea G

¹ Arist., *Phys.* I, 1, 184a25 | ² Ibid., 184b10 | ³ Ibid., 184b13

QUAESTIO 1

QUID SIT SUBIECTUM SCIENTIAE NATURALIS

1. Quaerantur primo quaestiones generales, et primo quid sit hic subiectum.
2. Videtur quod corpus sensibile sit hic subiectum, quia Avicenna¹ primo suae *Physicae* capitulo primo dicit quod subiectum scientiae naturalis est corpus sensibile secundum quod subiacet permutationi; igitur corpus sensibile est hic subiectum. 5
3. Secundo videtur quod ens mobile sit hic subiectum, quia per Philosophum² sexto *Metaphysicae* prima scientia est de ente in communi et quaelibet alia scientia est de ente contracto; igitur ista scientia est de ente contracto, sed non de ente contracto ad aliud quam ad motum; igitur ista scientia est de ente contracto ad motum et per consequens de ente mobili. 10
4. Tertio videtur quod mobile sit hic subiectum: nam motus est prima passio in ista scientia; igitur primum subiectum motus est primum subiectum de quo est ista scientia; sed mobile est primum subiectum motus; igitur haec scientia est de mobili tamquam de primo subiecto. 15
5. Quarto videtur quod ista scientia sit de causis rerum naturalium tamquam de subiecto, quia in primo commento *huius* dicit Commentator³ quod in principio ponit Philosophus causam propter quam vult determinare de principiis rerum naturalium. Et super istam litteram ‘necesse autem principium esse unum aut plura’ dicit Commentator⁴ quod finito prologo Aristoteles incipit perscrutari de principiis 25
communibus omnium quae constituuntur. Igitur ista scientia est de principiis rerum naturalium tamquam de subiecto.
6. Quinto videtur quod natura est hic subiectum: nam per Commentatorem⁵ secundo *huius* commento tertio natura est subiectum huius scientiae. 30

29 tertio] octogesimo G

¹ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 5) | ² Cf. Arist., *Metaph.* VI, 1, 1025b19–1026a32 | ³ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 1, f. 5M | ⁴ Cf. *ibid.*, I, comm. 6, f. 8L | ⁵ Cf. *ibid.*, II, comm. 3, f. 49I–K

7. Ad idem: Philosophus¹ in principio *huius* dicit quod manifestum est quod in scientia quae est de natura prius est temptandum determinare ea quae sunt circa principia; et loquitur ibi Philosophus de ista scientia; igitur haec scientia est de natura.

5 8. Iterum in principio tertii *Physicorum* dicit Philosophus² quod oportet quod ignorato motu ignoratur et natura, et ideo oportet determinare de motu in ista scientia, quia ista scientia est de natura, cum natura sit principium motus. Ista igitur scientia est de natura et per consequens natura est hic subiectum.

G 176b

10 9. Ad oppositum videtur primo quod corpus mobile non sit subiectum hic, quia mobile est passio corporis naturalis, igitur non est pars corporis naturalis nec ratio formalis eius. Vel sic: mobile est passio subiecti huius scientiae, igitur non est pars subiecti huius scientiae nec ratio formalis subiecti; sed ‘mobile’ est pars huius totius quod
15 dico ‘corpus mobile’; igitur istud totum ‘corpus mobile’ non est hic subiectum. Quod autem mobile sit passio corporis naturalis declaratur, quia mobile habet principia in corpore naturali per quae potest ostendi de corpore naturali; nam corpus naturale includit naturam et natura est principium motus. Unde hic est demonstratio propter quid: omne habens naturam est mobile; omne corpus naturale est habens naturam;
20 igitur etc. Et sic patet quod mobile est passio corporis naturalis.

10. Iterum de ente per accidens non est scientia per Philosophum³ sexto *Metaphysicae*; sed corpus mobile est ens per accidens; igitur etc. Probatio minoris: nam corpus est de genere substantiae et
25 mobile importat rem de genere accidentis; igitur corpus mobile est aggregatum ex rebus diversorum generum et per consequens est ens per accidens.

11. Item omnis scientia est de immobili, quia omnis scientia est de universali et omne universale est immobile. Si igitur ista scientia
30 esset de corpore mobili, sequitur quod corpus mobile esset immobile et mobile esset immobile.

12. Item si corpus mobile esset hic subiectum, ista scientia esset subalternata metaphysicae, quia subiectum huius scientiae esset inferius ad subiectum metaphysicae; et tunc est una scientia subalternata

2–3 temptandum determinare] determinandum G 6 quod] et G 30 mobili] immobili G

¹ Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a14–16 | ² Cf. *ibid.*, III, 1, 200b14–15 | ³ Cf. Arist., *Metaph.* VI, 2, 1026b3–4

alteri, quando subiectum huius continetur sub subiecto alterius. Sed quod ista scientia non sit subalternata metaphysicae patet, quia physica et metaphysica et mathematica sunt primae partes philosophiae ex opposito distinguentes philosophiam et per consequens nullum illorum subalternatur alteri. 5

13. Ad quaestionem dicitur communiter quod corpus secundum quod est mobile, est subiectum huius scientiae, quia istud est subiectum scientiae de cuius proprietatibus et principiis determinatur in scientia; sed in ista determinatur de proprietatibus et de principiis corporis secundum quod est mobile; ideo dicitur quod corpus secundum quod est mobile, est hic subiectum. 10

14. Sed intelligendum secundum istam viam quod, cum dicitur ‘corpus secundum quod est mobile, est hic subiectum’, li ‘mobile’ non est pars subiecti nec hoc quod dico ‘secundum quod’, sed dicit modum sub quo corpus est subiectum. Et ideo, si quaeratur de subiecto et non de modo, sufficit dicere quod corpus est subiectum. Unde cum dicitur ‘corpus mobile est subiectum hic’, li ‘mobile’ non contrahit corpus ad rem, sed ad modum considerandi ita quod denotatur quod corpus consideratum secundum quod est mobile, est hic subiectum. 15

15. Sustinendo istam viam dicendum est ad primam rationem¹ concedendo quod mobile non est pars subiecti huius scientiae, cum sit passio subiecti. Nec est mobile pars illius quod denotatur esse subiectum, sic dicendo ‘corpus secundum quod est mobile, est hic subiectum’, quia per istam solum denotatur <quod> corpus est subiectum (corpus, dico, consideratum sub ratione mobilis). 20 25

16. Ad aliud² dicendum eodem modo quod, cum dicitur ‘corpus secundum quod est mobile, est subiectum’, non denotatur quod aggregatum ex corpore et mobili sit subiectum, sed solum denotatur quod corpus est subiectum; et corpus non est aggregatum per accidens; unde non sequitur ‘corpus inquantum mobile est subiectum, igitur ens per accidens est subiectum’. Distinguendum est tamen de ‘ente per accidens’ nec est omnimodo negandum quin de ente per accidens est scientia. Nam ‘ens per accidens’ dicitur uno modo illud quod non habet determinatam causam, cuiusmodi sunt propositiones de futuro in materia contingenti; et de tali per accidens non est scientia. Alio modo dicitur ‘ens per accidens’ illud quod est aggregatum ex rebus diverso- 30 35

27 denotatur] denominatur G

¹ Cf. supra, 17, 10–21 | ² Cf. ibid., 22–27

rum generum, ut ex subiecto et accidente. Et tale est duplex, quia aliquod est aggregatum ex subiecto et accidente communi et aliquod est aggregatum ex subiecto et accidente proprio. Exemplum primi sicut homo albus; et de tali ente per accidens non est scientia. Tamen
 5 de ente per accidens quod est aggregatum ex subiecto et accidente proprio, bene potest esse scientia. Unde Commentator¹ septimo *Meta-*
physicae dicit quod compositum ex subiecto et accidente proprio ha-
 bet definitionem et tale dicitur esse compositum essentialiter; sed
 10 compositum ex subiecto et accidente communi dicitur compositum
 accidentaliter et tale non habet definitionem. Cum igitur de isto quod
 habet definitionem sit scientia, patet quod scientia potest esse de com-
 posito ex subiecto et accidente proprio.

17. Ad aliud argumentum² dicendum concedendo quod ista
 scientia est de immobili tamquam de subiecto, cum sit de universali, et
 15 quod haec est distinguenda, quod corpus secundum quod est mobile,
 est hic subiectum, ex eo quod li ‘corpus’ potest habere suppositionem
 simplicem vel personalem. Si simplicem, sic <haec> est vera, quod
 corpus secundum quod est mobile, est hic subiectum, quia hoc com-
 mune ‘corpus’ consideratum sub ratione mobilis est subiectum; et
 20 certum est quod commune est immobile per se. Nec valet illo sensu
 ‘corpus mobile est immobile, igitur mobile est immobile’. Verumta-
 men accepto subiecto consequentis ut supponit personaliter, sic est
 consequens verum; unde haec est vera ‘mobile est immobile’.

18. Si dicatur secundum istud quod tota scientia naturalis esset
 25 de immobilibus, quod non est verum, cum Philosophus³ dicat in littera
 ‘subiciantur nobis omnia naturalia aut quaedam moveri’, dicendum est
 quod scientia naturalis dicitur esse de mobilibus, quia de illis quae
 solum sunt communia ad mobilia. Unde hoc commune ‘corpus mo-
 bile’, quamvis sit immobile, est tamen commune solum ad mobilia.
 30 Unde concedo quod tota scientia naturalis est de immobilibus primo,
 quae immobilia sunt solum communia ad mobilia.

19. Ad aliud argumentum⁴ dicendum secundum istam viam quod
 non sequitur, quamvis subiectum huius scientiae contineatur sub sub-
 iecto metaphysicae, quod propter hoc ista scientia subalternatur meta-

6 septimo] octavo G 15 mobile] immobile G 22 personaliter] simpliciter G 26 aut
 quaedam] autem quod G 29 est... mobilia] *in marg.* G

¹ Cf. Averr., *In Metaph.* VII, comm. 18, f. 167C–D | ² Cf. supra, 17, 28–31

³ Arist., *Phys.* I, 2, 185a12–13 | ⁴ Cf. supra, 17, 32–18, 5

physicae. Nec ad subalternationem scientiae sufficit quod subiectum scientiae continetur sub subiecto alterius, sed requiritur quod subiectum scientiae subalternatae addat aliquam differentiam extraneam supra subiectum scientiae subalternantis. Requiritur etiam quod scientia subalternans habeat propria principia scientiae subalternatae. Et quia illud quod subiectum huius scientiae addit supra ens, quod est subiectum metaphysicae, non est extraneum enti, sed includit ens, ideo ista scientia non subalternatur metaphysicae. 5

20. Et si dicatur contra: omne corpus est mobile et omne mobile est corpus, igitur hic est nugatio, sic dicto ‘corpus mobile est hic subiectum’, dicendum quod, si mobile esset pars subiecti ita quod illud totum ‘corpus mobile’ esset unum extremum, tunc hic esset nugatio ‘corpus mobile est subiectum’, sed quia mobile non et pars subiecti, sed una determinatio corporis determinans corpus ad certum modum considerandi, ideo non est nugatio dicendum quod corpus mobile est subiectum. 15

21. Aliter potest dici ad quaestionem quod subiectum totius scientiae naturalis est res naturalis, sed subiectum huius libri est principium rei naturalis.

22. Primum patet, quia illud est subiectum in tota scientia naturali quod est commune ad omnia de quibus determinatur in illa scientia; sed res naturalis est huiusmodi, et hoc accipiendo ‘rem naturalem’ indifferenter pro eo quod est naturale secundum veritatem et secundum opinionem. Unde infinitum et vacuum sunt res naturales secundum opinionem et non secundum veritatem. Ideo dico quod, accipiendo ‘rem naturalem’ communiter pro re naturali secundum veritatem et opinionem, dico quod res naturalis est subiectum in tota scientia naturali. 20 25

23. Secundum patet, scilicet quod principium rei naturalis est subiectum huius libri, quia in isto libro determinatur de quattuor generibus principiorum rei naturalis, videlicet de materia et forma, fine et de efficiente rerum naturalium. Et ista quattuor sunt per se subiecta huius libri, sed primum subiectum huius libri est unum commune ad ista, scilicet hoc commune ‘principium rei naturalis’. Unde principaliter determinatur hic de principiis rerum naturalium. Unde Philoso- 30 35

1 subalternationem] alternationem G 4 subalternantis] alternantis G 33 libri¹] scientiae G | libri²] scientiae G

phus¹ in principio huius libri dicit quod oportet naturalem determinare de principiis rerum naturalium. Sed res naturalis est communis ad omnia de quibus determinatur in scientia naturali. Quia illa scientia de re <naturali> habente causas non habetur nisi per cognitionem causarum, et ideo Aristoteles in primo libro scientiae naturalis, scilicet in libro *Physicorum*, determinat de principiis rerum naturalium propter cognitionem ipsius compositi ex causis. Et compositum naturale est primum intentum in scientia naturali et subiectum principale in tota scientia naturali, sed res naturalis est subiectum contentivum et subiectum commune ad omnia de quibus determinatur in scientia naturali.

24. Ad primum argumentum² dicendum secundum istam viam quod corpus secundum quod sensibile vel secundum quod mobile sit, est subiectum principale in tota scientia naturali. Unde Avicenna, quando dicit quod subiectum istius scientiae est corpus secundum quod est sensibile, loquitur de tota scientia naturali.

25. Ad aliud³ concedo quod ista scientia est de ente contracto, quia est de aliquo speciali ente, scilicet de principio rei naturalis.

26. Ad aliud⁴ dico quod motus est prima passio in tota scientia naturali, et ideo subiectum motus, quod est corpus compositum, est principale subiectum de quo est tota scientia naturalis, sed res naturalis est subiectum commune et contentivum in tota scientia naturali.

27. Ad aliud⁵ concedendum est quod ista scientia est sic de causis rerum naturalium tamquam de subiecto.

28. Ad aliud⁶ quod Commentator dicit naturam esse subiectum, quia est suppositum in hac scientia; ista enim scientia supponit naturam esse subiectum. Vel dicit naturam esse subiectum, quia materia et forma sunt subiectum et natura dicitur de materia et forma.

29. Ad aliud⁷ per idem, quod ista scientia dicitur esse de natura, quia est de materia rei naturalis et de forma rei naturalis et utrumque est natura. Dicitur etiam scientia naturalis esse de natura non tamquam de subiecto, sed tamquam de principali in subiecto. Unde res naturalis est subiectum in tota scientia naturali et natura est principale in re naturali, a qua res denominatur naturalis.

30. Si dicatur contra istam viam: si res naturalis esset subiectum in scientia naturali, tunc in aliqua parte scientiae naturalis ostendetur

G 178a

1–2 libri...naturalium] *in marg.* G 13 est] *sup. lin.* G

¹ Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a14–16 | ² Cf. *supra*, 16, 5–8 | ³ Cf. *ibid.*, 9–14 | ⁴ Cf. *ibid.*, 15–19 | ⁵ Cf. *ibid.*, 20–27 | ⁶ Cf. *ibid.*, 28–30 | ⁷ Cf. *supra*, 17, 1–9

aliqua passio de re naturali, quod non est verum; similiter si principium rei naturalis sit subiectum in hac scientia, aliqua passio ostenditur in ista scientia de principio rei naturalis, quod non est verum — ad istam dicendum quod non oportet quod in scientia ostendatur aliqua passio de primo subiecto scientiae, sed sufficit quod ostendantur passionibus contentorum sub primo subiecto et investigentur proprietates primi subiecti, sicut patet: ens est subiectum metaphysicae et nulla passio ostenditur de ente in metaphysica, sed quia in metaphysica investigantur passionibus et proprietates specialium entium, ideo ens dicitur esse subiectum in metaphysica; et eodem modo est ex parte ista; igitur etc.

QUAESTIO 2

UTRUM NATURALIS POSSET DEMONSTRARE PER CAUSAS

1. Quaeratur utrum naturalis posset demonstrare per causas.

2. Videtur quod non, quia per Philosophum¹ in ista scientia est
5 procedendum ex nobis notioribus usque ad notiora naturae; sed effectus rerum naturalium sunt nobis notiores quam suae causae; igitur in ista scientia debemus procedere ab effectibus rerum naturalium ad suas causas. Et dicit Commentator² quod alia via in hac scientia impossibilis est; igitur non est procedendum in ista scientia a causis ad
10 effectus.

3. Si dicatur quod in aliquibus naturalibus sunt causae notiores quam effectus et in aliquibus effectus notiores quam causae, contra: si hoc esset verum, ita bene posset Aristoteles probare quod in naturalibus esset procedendum a prioribus ad posteriora, sicut probat quod in
15 naturalibus est procedendum ex posterioribus ad priora, quia quaedam causae naturales sunt notiores nobis quam quidam effectus et quidam effectus sunt notiores quam causae.

4. Item Commentator³ dicit quod causae rerum naturalium sunt notiores naturae quam effectus, quia natura facit rem naturalem compositam ex suis causis. Cum igitur in omnibus sit verum quod natura facit rem naturalem compositam ex suis causis et nos non facimus aliquam rem naturalem ex suis causis, videtur quod in omnibus rebus naturalibus causae sint notiores quam effectus apud naturam et in nullis sunt causae notiores <nobis> quam effectus. Hoc potest argui
20 sub hac forma: in nullis rebus naturalibus sunt eadem magis notiora nobis et magis notiora naturae; sed in omnibus rebus naturalibus sunt causae notiores naturae quam effectus; igitur in nullis rebus naturalibus sunt causae notiores nobis quam effectus.

5. Ad oppositum per Commentatorem⁴ in primo commento huius
30 libri. Dicit quod oportet naturalem determinare de causis rerum naturalium propter scientiam perfectam habendam de rebus naturalibus. Naturalis igitur potest habere scientiam perfectam de rebus naturalibus; sed scientia perfecta non habetur nisi per causam, quia aliter non posset habere scientiam perfectam de rebus naturalibus.

¹ Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a16–18 | ² Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 2, f. 7A | ³ Cf. *ibid.*, comm. 1, f. 7D | ⁴ Cf. *ibid.*, f. 6G

G 178b 6. Ad quaestionem dicendum quod naturalis potest demonstrare per causam, quia aliter non posset habere scientiam perfectam de rebus naturalibus. Similiter Aristoteles¹ dicit et etiam Commentator² in fine secundi *Physicorum* quod naturalis ad quaestionem factam per ‘quare’ potest respondere per omne genus causae. Naturalis igitur potest terminare quaestionem per omne genus causae et per consequens potest per omne genus causae demonstrare. 5

7. Unde intelligendum est, secundum quod prius³ dictum est, quod in scientia naturali est duplex processus: unus ab effectibus ad causam (et ille est in principio doctrinae) et alius a causa ad effectum, secundum quod vult Commentator⁴ octavo *huius*. Unde habita cognitione causae per effectus potest naturalis per istas causas investigare alios effectus et ita procedere a causa ad effectum. 10

8. Intelligendum tamen quod in omnibus rebus naturalibus composita ex causis sunt nobis notiora quam suae causae; verumtamen causae possunt esse notiores quam aliqui effectus consequentes compositum. Unde Avicenna⁵ primo suae *Physicae* capitulo primo dicit quod causa quandoque est nobis prius nota quam effectus, ut quandoque percipimus humorem putrefactivum in humano corpore, quae est causa febris, et ex hoc concludimus febrem esse futuram, et ita arguimus a causa ad effectum. Unde humor putrefactivus potest esse prius notus nobis quam febris futura, quae est quidam effectus consequens compositum naturale. Tamen causae compositi non sunt notiores nobis quam compositum. 15 20

9. Ad primum⁶ Philosophi dicendum quod non semper est procedendum ab effectibus ad causas in ista scientia, sed quandoque e converso, nec sunt semper effectus notiores nobis quam causae. Verumtamen omnes demonstrationes ducentes in cognitionem causarum rerum naturalium sunt ex posterioribus ad priora, ut ab effectibus ad causas. Unde Philosophus in ista parte⁷ ‘innata autem’ non intendit quod semper in naturalibus sit procedere a posterioribus ad priora, sed quod demonstrationes naturales inducentes in cognitionem <causarum> 25 30

21 putrefactivus] putrefactus G

¹ Cf. Arist., *Phys.* II, 7, 198a14–21 | ² Cf. Averr., *In Phys.* II, comm. 68, f. 73E–G

³ Cf. supra, 6, 20–31 | ⁴ Cf. Averr., *In Phys.* VIII, comm. 53, f. 394A | ⁵ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 15) | ⁶ Cf. supra, 23, 4–10 | ⁷ Arist., *Phys.* I, 1, 184a16

rerum naturalium sunt ex posterioribus ad priora; cum quo tamen stat quod aliae demonstrationes naturales sunt a prioribus ad posteriora.

10. Et quando arguitur in contrarium¹ quod tunc Aristoteles ita bene posset probare quod in ista scientia esset procedendum a prioribus ad posteriora sicut e converso, dicendum est quod Philosophus non declarat quod sit universaliter procedendum de posterioribus ad priora in hac scientia, sed quod in acquirendo cognitionem causarum rerum naturalium est procedendum a posterioribus ad priora.

11. Ad aliud² dicendum concedendo quod causae rerum naturalium sunt notiores naturae quam composita ex causis et minus notae nobis. Tamen aliqui effectus rerum naturalium sunt minus noti nobis quam causae rerum naturalium, quamvis composita ex causis non sunt minus nota nobis quam suae causae. Vel potest dici quod composita ex causis ante doctrinam sunt notiora nobis quam causae; tamen post scientiam acquisitam sunt causae notiores nobis quam compositum ex causis et tunc ex cognitione causarum possumus procedere ad cognitionem compositi.

7–8 in¹ ...priora] *in marg.* G

¹ Cf. supra, 23, 11–17 | ² Cf. ibid., 18–28

QUAESTIO 3

UTRUM SINT EADEM NOBIS MAGIS NOTA ET NATURAE MAGIS NOTA

1. Quaeratur utrum sint eadem nobis <magis> nota et naturae <magis> nota.

G 179a 2. Videtur quod sic: ipsa composita ex causis sunt magis nota 5
nobis quam causae per Philosophum et Commentatorem¹ in prooemio
huius libri; et composita ex causis sunt magis nota naturae quam cau-
sae; igitur eadem sunt nobis magis nota et naturae magis nota. Quod
autem composita ex causis sint notiora naturae quam causae probo,
quia compositum ex causis est perfectius quam sua causa ex qua com- 10
ponitur, quia includit perfectionem causae ex qua componitur cum
addito; sed quanto aliquid est perfectius, tanto magis notum naturae;
igitur compositum ex causis est magis notum naturae quam aliqua
causa ex qua componitur.

3. Iterum si causae essent notiores naturae quam compositum ex 15
causis, igitur elementa essent notiora naturae quam mixtum, cum mix-
tum componitur ex elementis. Et cum elementa componuntur ex mate-
ria et forma, sequitur quod materia prima, ex qua componitur elemen-
tum, esset magis notum naturae quam elementum. Et sic materia
prima esset magis nota naturae quam elementum vel mixtum, quod est 20
inconueniens, quia materia prima est ens in potentia solum et elemen-
tum et mixtum sunt entia in actu et per consequens sunt perfectiora et
magis nota naturae quam materia prima.

4. Iterum genus et differentia sunt nobis magis nota quam spe- 25
cies composita; sed genus et differentia sunt causae speciei; igitur
causae sunt nobis magis notae quam compositum ex causis; et causae
sunt notiores naturae quam compositum; igitur eadem sunt nobis ma-
gis nota et naturae magis nota. Quod autem genus et differentia sint
nobis magis nota quam species patet, quia genus et differentia sunt
magis confusa quam species et magis confusa sunt nobis magis nota. 30

5. Ad principale: per Commentatorem² primo *huius* (in princi-
pio) in mathematicis illa quae sunt primo nota apud nos sunt causae

11–14 quia ... componitur] *in marg.* G

¹ Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a21–22; Averr., *In Phys.* I, comm. 3, f. 7C | ² Cf. Averr.,
In Phys. I, comm. 2, f. 6M

priores in esse; sed causae priores in esse sunt magis notae apud naturam; igitur eadem sunt magis nota nobis et magis nota naturae.

6. Iterum nos non cognoscimus compositum nisi per causas; igitur causae sunt nobis magis notae quam compositum; et causae sunt
5 magis notae naturae; igitur eadem sunt nobis magis nota <et> magis nota naturae.

7. Iterum per Avicennam¹ primo suae *Physicae* capitulo primo, quantum ad intellectum, communia sunt nobis <magis> nota quam propria et simplicia quam composita; igitur causae sunt nobis magis
10 notae; et causae sunt magis notae naturae; igitur eadem sunt magis nota nobis et magis nota naturae.

8. Iterum per Philosophum² communia sunt nobis magis nota quam propria; et communia sunt magis nota naturae quam propria; igitur eadem sunt nobis etc. Quod autem communia sint magis nota
15 naturae quam propria patet, quia communia sunt simpliciora quam propria et per Philosophum³ simpliciora sunt magis nota naturae quam composita.

9. Item Avicenna⁴ primo suae *Physicae* capitulo primo dicit quod species est magis nota naturae quam genus vel individuum, quia
20 natura intendit speciem et nec intendit genus nec individuum; species igitur est magis nota naturae quam individuum; et species est magis nota nobis quam individuum, quia magis confusa sunt nobis magis nota; igitur eadem sunt magis nota nobis et magis nota naturae.

10. Ad oppositum est Aristoteles,⁵ qui dicit quod non sunt eadem
25 nobis nota et naturae.

11. Ad quaestionem dicendum quod aliquid dicitur esse magis notum naturae tripliciter. Uno modo illud est magis notum naturae quod secundum suam naturam est cognoscibile magis. Et isto modo loquitur Aristoteles⁶ secundo *Metaphysicae*, ubi dicit quod intellectus
30 noster se habet ad ea quae sunt manifestissima in natura, sicut oculus nycticoracum ad lumen solis. Per ‘manifestissima naturae’ intelligit Philosophus illa quae secundum suas naturas sint magis cognoscibilia, cuiusmodi sunt substantiae separatae a materia. Secundo modo dicitur

G 179b

4–5 et...naturae] *in marg.* G 14 communia] simpliciora G 29 secundo] sexto G 31 nycticoracum] noctu^{ce} G

¹ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 17) | ² Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a21–26 | ³ Cf. *ibid.*, 184a16–26 | ⁴ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 8–9) | ⁵ Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a18 | ⁶ Cf. Arist., *Metaph.* II, 1, 993b9–11

istud esse magis notum naturae quod est magis intentum a natura. Et sic loquitur Avicenna¹ primo suae *Physicae* capitulo primo, ubi dicit quod species specialissima est magis nota naturae quam genus vel individuum, quia natura intendit speciem specialissimam et nec intendit genus nec individuum. Tertio modo dicitur illud esse magis <notum> naturae a quo natura incipit operari. Isto modo loquitur Commentator² primo *huius* commento tertio, ubi dicit quod causae sunt notiores quam composita, quia natura facit compositum ex suis causis. Unde quia natura incipit operari a causis rerum naturalium, ideo causae rerum naturalium sunt notiores naturae quam composita naturalia. Adhuc potest alio modo aliquid dici magis notum <naturae> quod potest perfecte cognosci sine alio et aliud non sine eo. Et sic loquitur Commentator³ octavo *Physicorum* commento quinquagesimo sexto, ubi dicit quod prius secundum naturam est illud quo posito non ponitur alterum, sed altero posito ponitur ipsum, vel quo remoto removetur alterum et illo posito non ponitur alterum, sicut motus localis est prior aliis motibus, quia posito quocumque alio motu ponitur motus localis, sed posito motu locali non oportet alios motus poni. Et sic potest illud dici prius notum secundum naturam, quo non cognito non cognoscitur reliquum, sed ipso cognito non oportet reliquum cognosci. Et isto modo principia rei naturalis sunt magis nota secundum naturam quam compositum naturale, quia possunt cognosci absque hoc quod compositum naturale cognoscitur, sed compositum naturale non potest perfecte cognosci absque hoc quod suae causae cognoscuntur.

12. Visa ista distinctione dicendum est [aliter] ad quaestionem quod eadem esse nota nobis et naturae potest intelligi dupliciter: vel simpliciter vel in genere determinato. Loquendo de noto simpliciter et de <magis> noto naturae primo modo, secundum quem illud dicitur esse magis notum naturae quod secundum suam naturam est magis cognoscibile, sic dico quod non sunt eadem magis nota nobis et magis nota naturae, quia prima causa est primo nota naturae, quia est secundum suam naturam maxime cognoscibilis, sed non est magis nota nobis.

14 ubi dicit] *sup. lin.* G 19 cognoscitur] cognoscit G 28 noto] nota G | quem] quod G

¹ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 8–9) | ² Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 3, f. 7D | ³ Cf. Averr., *In Metaph.* VIII, comm. 56, f. 397E

13. Sed loquendo de noto in genere determinato et de noto naturae primo modo, sic in aliquo genere sunt eadem primo nota nobis et primo nota naturae, sicut in mathematicis eadem sunt nobis primo nota et naturae primo nota. Et hoc vult Commentator¹ septimo *Meta-*
 5 *physicae* commento decimo, quod in nullo alio genere quam in mathematicis sunt eadem primo nota nobis et nota naturae. Unde dicit quod processus doctrinae in omnibus scientiis praeterquam in mathematicis est ex magis notis apud nos et minus notis apud naturam.

14. Si loquimur de <magis> noto naturae secundo modo, secundum quem illud dicitur esse magis notum naturae, quia est magis intentum a natura, sic dico quod non sunt eadem magis nota nobis et naturae, quia species specialissima magis intenditur a natura quam genus secundum Avicennam² primo suae *Physicae* capitulo primo; species igitur specialissima est magis nota naturae quam genus, et
 15 genus est magis notum nobis quam species specialissima. Loquendo ideo de <magis> noto naturae secundo modo non sunt eadem magis nota nobis et magis nota naturae.

G 180a

15. Si loquamur de <magis> noto naturae tertio modo, secundum quem illud dicitur esse magis notum naturae a quo natura incipit operari, sic dico quod non sunt eadem magis nota nobis et magis nota naturae, quia natura incipit <in> operando a causis rerum naturalium procedendo a causis ad rerum naturalium compositionem; causae igitur rerum naturalium sunt notiores naturae tertio modo quam compositum naturale; sed compositum naturale est magis notum nobis
 20 quam suae causae; igitur etc.

16. Similiter loquendo de magis noto naturae quarto modo, secundum quem illud dicitur magis notum naturae quod potest perfecte cognosci sine alio et aliud non sine eo, sic dico quod causae rerum naturalium sunt notiores nobis quam compositum naturale.

17. Intelligendum quod non dicitur aliquid esse magis notum naturae, quia natura illud cognoscat, sed istud dicitur esse magis notum naturae quod secundum suam naturam est magis cognoscibile, vel istud dicitur esse magis notum naturae quod magis cognoscitur a natura posito quod natura habeat cognitionem. Unde natura facit res

1 noto¹] nota G | noto²] nota G 11–12 natura...naturae] *in marg.* G 18 loquamur] loquatur G 22 procedendo...naturalium] *in marg.* G 26 quarto modo] *sup. lin.* G

¹ Averr., *In Metaph.* VII, comm. 10, f. 160I–K | ² Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 8–9)

naturales, ac si haberet cognitionem, et procedit in operando, sicut procederet, si haberet cognitionem. Avicenna¹ primo suae *Physicae* capitulo quarto decimo dicit quod, licet natura non habeat discretionem, tamen opus suum facit, ac si haberet discretionem, et ideo illud dicitur esse magis notum naturae quod foret magis notum naturae posito quod natura haberet discretionem. 5

18. Intelligendum etiam quod Philosophus, cum dicit² quod non sunt eadem nobis nota et naturae, non intelligit hoc universaliter, sed loquitur ibi de compositis et de causis compositorum. Loquendo enim de compositis et causis compositorum verum est quod non sunt eadem magis nota nobis et magis nota naturae, quia composita sunt magis nota nobis et causae compositorum sunt magis notae naturae. 10

19. Ad primum³ Philosophi dicendum quod composita uno modo sunt magis nota naturae quam causae compositorum et alio modo non. Accipiendo ‘<magis> notum naturae’ pro eo quod secundum suam naturam est magis cognoscibile, sic composita sunt [nobis] magis nota naturae quam suae causae. Accipiendo tamen ‘magis notum naturae’ pro eo quod potest cognosci sine alio et aliud non sine illo, sic causae naturales sunt magis notae naturae quam composita naturalia. Vel potest dici quod non quaelibet causa rei naturalis est magis nota naturae quam compositum, sed causa completa et adaequata quae comprehendit omnes causas partiales; unde talis causa est magis nota naturae quam compositum et est ens perfectius. Causa tamen partialis, puta materia prima vel aliqua consimilis, non est notior naturae quam compositum nec perfectius ens. 20 25

20. Ad aliud⁴ dicendum quod accipiendo ‘magis notum naturae’ pro eo a quo natura incipit operari aut pro eo quod potest cognosci sine alio et aliud non sine illo, sic dico quod elementa sunt notiora naturae quam mixtum et materia prima quam ipsa elementa. 30

21. Ad aliud⁵ dicendum quod genus et differentia non sunt notiora naturae quam species nec sunt quaecumque causae notiores naturae quam compositum, sed causae naturales a quibus natura incipit in operando, cuiusmodi sunt materia et forma. Unde causae indicantes quiditates specierum non sunt notiores naturae quam species, sed cau-

27 a quo] quod G

¹ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 14 (ed. Van Riet, 129) | ² Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a18 | ³ Cf. supra, 26, 5–14 | ⁴ Cf. *ibid.*, 15–23 | ⁵ Cf. *ibid.*, 24–30

sae naturales, ut materia et forma, sunt notiores naturae quam compositum ex causis.

22. Si dicitur quod genus et differentia sunt simpliciora quam species, igitur sunt perfectiora quam species, quia quanto aliquid est
5 simplicius, tanto est perfectius, et per consequens genus et differentia sunt magis nota naturae quam species, cum sint perfectiora, dicendum quod non sequitur ‘genus et differentia sunt simpliciora quam species, igitur sunt perfectiora’. Nec est verum quod, quanto aliquid est simplicius, tanto est perfectius. Verum est tamen quod, quanto aliquid est
10 simplicius, tanto est perfectius ceteris condicionibus existentibus paribus. Unde si aliquid sit simplicius alio et includat tot perfectiones, quot includit aliud, sequitur quod est perfectius alio. Nunc autem nec genus nec differentia includit tot perfectiones, quot includit species; ideo etc.

15 23. Ad aliud¹ dicendum concedendo quod in mathematicis sunt eadem magis nota nobis et magis nota naturae, secundum quod dictum est in positione. Et propter hoc demonstrationes mathematicae dicuntur demonstrationes simpliciter, quia procedunt a notioribus nobis et naturae ad minus nota nobis et naturae.

20 24. Ad aliud,² cum dicitur quod nos non cognoscimus compositum nisi per causas, dicendum est quod cognitione perfecta nos non cognoscimus compositum nisi per causas. In principio tamen doctrinae cognoscimus compositum cognitione imperfecta et non per causas. Et ideo potest dici quod in principio doctrinae composita sunt
25 nobis magis nota quam causae, sed postea sunt causae notiores nobis quam compositum. Et ideo in principio scientiae non sunt eadem <magis> nota <nobis> et naturae; post tamen cognitionem causarum acquisitam sunt eadem magis nota nobis et naturae magis nota.

30 25. Ad aliud³ dicendum concedendo quod simplicia et communia sunt nobis magis nota quam propria, sed non sunt magis nota naturae, nec sunt quaecumque causae notiores naturae quam compositum ex causis, sicut dictum est prius.

26. Ad aliud⁴ dicendum quod species est magis nota naturae quam individuum et est minus nota nobis.

35 27. Et quando dicitur quod confusa sunt magis nota nobis, dicendum quod inter communia ad invicem ordinata illa quae sunt ma-

9 quanto aliquid] quamvis ad G

¹ Cf. supra, 26, 31–27, 2 | ² Cf. ibid., 3–6 | ³ Cf. ibid., 7–17 | ⁴ Cf. ibid., 18–23

gis communia sunt magis nobis nota. Comparando tamen commune ad singulare non oportet quod illud quod est magis confusum sit magis nobis notum, et ideo non oportet quod species sit magis nota nobis quam individuum, quamvis sit magis confusa.

QUAESTIO 4

UTRUM CONFUSA SINT NOBIS MAGIS NOTA

1. Quaeratur utrum confusa sint nobis magis nota.

2. Videtur quod non: nam per Philosophum¹ secundo *Posteriorum* difficilius est cognoscere universale quam singulare; sed universale est magis confusum quam singulare; igitur magis confusa sunt minus nota nobis, cum sint difficiliora ad cognoscendum.

3. Item primo *Posteriorum* dicit Philosophus² quod particularia sunt magis nota nobis quam universalia; et particularia sunt minus confusa; igitur minus confusa sunt nobis magis nota.

4. Item Philosophus³ in prooemio *huius* dicit quod definitum est notius quam definitio vel partes definitionis; et tamen definitum est minus confusum quam partes definitionis vel definitio; igitur minus confusa sunt nobis magis nota. Non igitur magis confusa sunt nobis magis nota.

G 181a

5. Item per Philosophum et Commentatorem⁴ composita sunt nobis magis nota quam simplicia; sed quanto aliquid est magis confusum, tanto est simplicius; igitur cum simplicia magis sint minus nota nobis, sequitur quod magis confusa sint minus nota nobis.

6. Similiter magis confusa sunt causae minus confusi, ut genus et differentia, quae sunt magis confusa quam species, sunt causae speciei; sed causae rerum naturalium sunt minus notae nobis quam ipsae res naturales quarum sunt causae; igitur magis confusa sunt minus nobis nota.

7. Iterum si magis confusa essent magis nobis nota, tunc scientia quae esset de maxime confusis esset facillima, et sic metaphysica, quae est de ente et de uno et de maxime confusis, esset facillima et per consequens ordine doctrinae esset prima. Cuius oppositum vult Avicenna⁵ primo suae *Metaphysicae* capitulo tertio, ubi dicit quod metaphysica est ultima ordine doctrinae.

8. Iterum si oporteret magis confusa esse prius nota, igitur ad hoc quod intellectus intelligat speciem specialissimam, ut hanc speciem 'homo', oporteret quod prius intelligeret ens, deinde substantiam, quae

¹ Cf. Arist., *Anal. Post.* II, 13, 97b28 | ² Cf. *ibid.*, I, 2, 72a1–5 | ³ Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184b10–12 | ⁴ Cf. *ibid.*, 184a21–b14; Averr., *In Phys.* I, comm. 3–5, ff. 7C–8H
⁵ Cf. Avic., *Metaph.*, tract. 1, cap. 3 (ed. Van Riet, 20–24)

est genus generalissimum, et omnia genera intermedia per ordinem, quousque devenitur ad speciem specialissimam. Et sic non possumus intelligere hominem, cum volumus, nec esset actus intelligendi in potestate nostra.

9. Iterum intellectus est aequaliter dispositus ad recipiendum speciem magis confuse et minus confuse; igitur non est maior ratio quare intellectus debet primo recipere speciem magis confuse quam minus confuse. Sed istud intelligit intellectus primo cuius speciem primo recipit. Igitur intellectus non prius intelligit magis commune quam minus commune, quia non prius recipit speciem magis confuse quam minus confuse. 5 10

10. Iterum confusa sunt prius nota naturae quam distincta; igitur confusa non sunt prius nota nobis quam distincta. Consequentia patet, quia non sunt eadem prius nota nobis et prius nota naturae. Antecedens patet, quia per Commentatorem¹ octavo *Physicorum* commento quinquagesimo sexto illud est prius secundum naturam quo posito non oportet aliud poni et alio posito oportet ipsum poni; sed posito magis confuso non oportet minus confusum poni, sed posito minus confuso oportet magis confusum poni; igitur magis confusum est magis notum naturae quam minus confusum. 15 20

11. Ad oppositum est Aristoteles² hic.

12. Ad quaestionem dicendum distinguendo de cognitione: nam quaedam est cognitio intellectiva et quaedam est cognitio sensitiva. Et similiter confusa sunt nobis dupla: quaedam sunt singularia confusa et quaedam universalia confusa. Singularia confusa dicuntur singularia magis communium respectu singularium minus communium. Et sic hoc corpus dicitur singulare confusum respectu huius quod est hoc animal, et hoc animal dicitur confusum respectu huius hominis. 25

13. Et dico tunc: loquendo de cognitione intellectiva, universalia confusa sunt prius nota distincte quam specialia distincte; tamen confusa non sunt prius nota distincte quam specialia indistincte. Quod patet sic: nam idem est cognoscere confusum distincte et cognoscere speciale indistincte; sed prius cognoscitur speciale indistincte quam confusum distincte; igitur prius cognoscitur confusum distincte quam cognoscitur speciale distincte. 30 35

9 non] *sup. lin.* G 32 confusum] distinctum G 34 confusum¹] confusum] *in marg.* G distincte²] distinctum G

¹ Cf. Averr., *In Phys.* VIII, comm. 56, f. 397E | ² Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a21–22

14. Quod autem minus confusum prius cognoscitur indistincte quam distincte patet. Nam cognitio confusa de aliqua re est medium inter puram ignorantiam et scientiam distinctam; sed illud quod procedit ab extremo ad extremum prius pervenit ad medium quam ad extremum; et ideo intellectus procedens ab ignorantia alicuius rei ad scientiam distinctam eiusdem prius habet cognitionem confusam quam cognitionem distinctam illius rei. Et sic patet quod per prius cognoscitur aliquid indistincte quam illud idem cognoscitur distincte.

15. Quod autem non per prius cognoscitur magis confusum distincte quam minus confusum indistincte patet. Nam idem est cognoscere magis confusum distincte et cognoscere minus confusum indistincte; cognitio enim confusa de aliqua re est cognitio eius in universalis. Quando enim de Socrate cognosco quod est animal et non cognosco utrum sit homo vel asinus, tunc habeo cognitionem confusam de Socrate et cognitionem distinctam de animali, et ita simul habeo cognitionem distinctam de magis confuso et cognitionem indistinctam de minus confuso. Et quia cognoscere aliquid modo confuso est cognoscere illud in suo communi, ideo de isto quod non habet superius se non potest haberi cognitio confusa. Unde quia ens non habet aliquid superius eo, ideo non potest cognosci nisi distincte. Unde cognoscere ens est cognoscere aliquid confusum; sed cognoscere ens non est cognoscere aliquid modo confuso, quia ens non potest cognosci modo confuso, cum non sit resolubile in priores conceptus in quibus potest cognosci confuse.

16. Sic igitur patet quod loquendo de cognitione intellectiva et de universalibus confusis magis confusa sunt per prius nota nobis distincte quam minus confusa [sint minus] nota sunt nobis distincte; tamen magis confusa non sunt per prius nota nobis distincte quam minus confusa indistincte.

17. Adhuc quod magis confusa sunt per prius nota intellectui distincte quam minus confusa patet, quia ens quod est communissimum est primo notum intellectui per Avicennam¹ primo *Metaphysicae* suae capitulo quinto. Nunc per Philosophum² quinto *Metaphysicae* illud est prius quod est primo propinquius. Quanto igitur aliquid est propinquius communissimo, tanto est magis notum. Sed quanto aliqua sunt

1–2 indistincte ... distincte] distincte quam indistincte G

¹ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 5 (ed. Van Riet, 31–32) | ² Cf. Arist., *Metaph.* V, 11, 1018b10–11

magis confusa, tanto sunt propinquiora enti quod est communissimum. Et ideo quanto aliqua sunt magis confusa, tanto sunt a nobis per prius nota intellectui.

18. Loquendo tamen de cognitione sensitiva, sic dico quod singularia magis confusa sunt prius nobis nota quam singularia minus confusa. Nam singularia magis communium sunt per prius nobis nota quam singularia minus communium, sicut patet per Avicennam¹ primo suae *Physicae* capitulo primo. Dicit enim quod, si videamus hominem a remoto, prius cognoscimus quod est hoc corpus quam quod est animal, et prius quod est animal quam quod est hic homo. Singularia igitur magis communium sunt magis nota sensui quam singularia minus communium.

19. Sed intelligendum est quod in quolibet sensu sunt duo, scilicet apprehensio et iudicium, ut patet per Avicennam² sexto *Naturalium* parte quinta capitulo primo. Dico tunc quod, quantum ad iudicium sensus, singularia magis communium sunt prius nota quam singularia minus communium, quia de homine veniente a remoto prius iudico quod est hoc animal quam quod est hic homo. Non tamen prius video hoc animal quam hunc hominem. Et ideo quantum ad iudicium sensus singularia magis confusa sunt prius nota quam singularia minus confusa; quantum tamen ad apprehensionem non. Sic igitur patet quod loquendo tam de cognitione sensitiva quam de cognitione intellectiva, loquendo etiam tam de universalibus magis confusis quam de singularibus magis confusis, magis confusa sunt nobis prius nota et universalia confusa sunt nobis prius nota quam universalia distincta.

20. Declarat Commentator³ in prooemio huius libri [dicens] quod, quia individuum compositum est notius sensui quam suae partes, ideo universale intelligibile est notius intellectui quam suae partes.

21. Ad primum principale⁴ dicendum, quando dicitur quod difficilius est cognoscere magis universale quam minus universale, dicendum quod universale potest cognosci dupliciter: uno modo secundum quod abstrahitur ab omnibus suis suppositis (et notitiam qua universale sic cognoscitur voco ‘cognitionem respectivam’); alio modo potest universale cognosci absolute, secundum quod abstrahitur ab uno

5–6 quam...confusa] *sup. lin.* G 7 quam] quod G 18 hic] hoc G 19 hunc] habuit G

¹ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 11) | ² Cf. Avic., *De an.*, pars 5, cap. 1 (ed. Van Riet, 76–81) | ³ Cf. Averr., *In Phys.* I, comm. 4, f. 7H–I | ⁴ Cf. supra, 33, 4–7

singulare indifferenter vel a pluribus. Loquendo de cognitione primo modo dicta dico quod difficilius est magis universale cognoscere quam minus universale, quia ad hoc quod cognoscitur universale cognitione respectiva, quae est cognitio universalis per comparisonem ad
 5 omnia eius supposita, oportet cognoscere omnia supposita illius universalis; et quia difficilius est cognoscere plura quam pauca, ideo difficilius est cognoscere magis universale cognitione respectiva quam minus universale. Loquendo tamen de cognitione absoluta universali, sic est facilius cognoscere magis universale quam minus universale, et
 10 sic loquitur Aristoteles, cum dicit quod magis confusa sunt nobis magis nota.

22. Ad aliud¹ dicendum quod particularia sunt nobis magis nota quantum ad cognitionem sensitivam quam universalia quantum ad cognitionem intellectivam, quia singularia cognoscuntur sensu et uni-
 15 versalia intellectu et cognitio sensitiva in nobis praecedit cognitionem intellectivam; et ideo singularia sunt nobis prius nota quam universalia. Unde non est dicendum absolute quod magis universalia sunt nobis prius nota, sed quod magis universalia sunt prius nobis nota quantum ad cognitionem intellectivam quam minus universalia. Unde sin-
 20 gularia absolute loquendo sunt magis et prius nobis nota quam universalia.

23. Ad aliud² dicendum quod definitum non est notius quam suae partes vel quam partes definitionis. Tamen definitum est magis notum quam est notum quod tales partes sunt partes definitionis. Unde
 25 haec species homo non est magis nota quam animal, quod est pars definitionis hominis, sed absolute loquendo animal est magis notum quam homo. Tamen haec species homo prius est nota quam est notum quod animal est pars quiditatis hominis. Unde breviter partes definitio-
 nis absolute consideratae prius sunt notae quam definitum; tamen
 30 definitum prius est notum quam partes definitionis secundum quod comparantur ad definitum.

24. Ad aliud³ dicendum quod compositum ex causis particularibus est magis notum nobis quam simplicia ex quibus componitur, ut
 35 quam haec materia et haec forma. Tamen compositum non est prius notum quam simplicia declarantia quiditatem compositi, cuiusmodi sunt genus et differentia. Compositum tamen est prius notum quam est

36–38, 1 notum... prius] *in marg. G*

¹ Cf. supra, 33, 8–10 | ² Cf. ibid., 11–15 | ³ Cf. ibid., 16–19

notum quod tales partes sunt partes quidditatis, sicut dictum est prius. Unde breviter compositum est magis nobis notum quam causae particulares ex quibus componitur; tamen compositum non est magis notum nobis quam causae universales declarantes quidditatem compositi.

G 182b 25. Ad aliud¹ dicendum quod non omnes causae rerum naturalium sunt magis notae naturae quam res naturales quorum sunt causae, sed causae particulares ex quibus componitur compositum naturale sunt notiores naturae quam compositum ex causis. Causae tamen declarantes quidditatem sunt notiores nobis quam compositum et minus notae naturae. Unde non omnes causae sunt notiores naturae quam causata. Pro quo est sciendum quod quaedam sunt causae extrinsecae et quaedam sunt causae intrinsecae; quaedam etiam est cognitio sensitiva et quaedam intellectiva. Loquendo de cognitione sensitiva dico quod, si causae sint sensibiles et causatum sensibile, sic causatum est notius quam suae causae, quia per Philosophum² totum est notius secundum sensum quam suae partes. Si autem causae non sunt sensibiles vel si causatum non sit sensibile, tunc nullum eorum habet comparisonem ad cognitionem sensitivam. Loquendo de causis extrinsecis et de cognitione intellectiva, sic contingit quandoque quod causae extrinsecae sint prius notae quam causatum et quandoque e converso. Nam per Avicennam³ primo suae *Physicae* capitulo primo quandoque causa est prius nobis nota quam effectus, et tunc procedimus a causa ad effectum. Nam quandoque praescimus humorem putrefactivum in humano corpore, quae est causa febris, et ex hoc concludimus febrem esse futuram; et quandoque ex hoc quod febris est, concludimus <humorem> putrefactivum esse. Sic igitur loquendo de cognitione intellectiva et de causis extrinsecis, quandoque causa est notior nobis quam effectus et quandoque e converso. Sed si loquimur de causis intrinsecis, distinguendum est, quia aut sunt causae rei naturalis aut causae rei artificialis. Si sint causae rei artificialis, sic dico quod causae sunt notiores nobis quam sunt effectus, quia nos facimus res artificiales ex suis causis, et ideo oportet quod causae rei artificialis sint notiores nobis quam res artificiales. Si sint causae rei naturalis, distinguendum est, quia aut sunt causae particulares, sicut haec materia et haec forma

6 notae] nota G | quorum] cuius G 16 quam] quod G 23 putrefactivum] putrefactum G 26 putrefactivum] putrefactum G

¹ Cf. supra, 33, 20–24 | ² Cf. Arist., *Phys.* I, 1, 184a24–25 | ³ Cf. Avic., *Phys.*, tract. 1, cap. 1 (ed. Van Riet, 15)

sunt causae huius compositi, aut sunt causae declarantes quiditatem, cuiusmodi sunt genus et differentia, quae declarant quiditatem speciei. Si sint causae particulares, sic dico quod compositum est notius apud nos quam suae causae. Si autem sint causae declarantes quiditatem, sic
 5 dico quod causae sunt notiores apud nos quam compositum ex causis, quia causae declarantes quiditatem sunt magis confusa quam compositum ex causis et magis confusa sunt nobis magis nota.

26. Ad aliud¹ dicendum quod, quia <magis> confusa sunt nobis magis nota, ideo si esset aliqua scientia quae solum esset de magis confusis, ut de transcendentibus, ista esset prima ordine doctrinae. Nunc autem metaphysica non solum est de transcendentibus, sed etiam de substantiis separatis a materia, quae sunt difficillime ad cognoscendum. Et ideo non oportet quod metaphysica sit prima ordine doctrinae, quia quamvis sit de maxime confusis, tamen non est tantum
 15 de maxime confusis.

27. Ad aliud² dicendum concedendo quod ad hoc quod intellectus intelligit speciem specialissimam distincte, oportet quod prius intelligat genera superiora. Unde intellectus, quando primo acquirit cognitionem speciei specialissimae, acquirit cognitionem eius acquirendo prius cognitionem generum superiorum. Quando tamen habet cognitionem de specie specialissima et de generibus superioribus, potest intelligere indifferenter speciem specialissimam vel genus superius. Unde in acquirendo cognitionem primo non est in potestate nostra intelligere quod volumus; ideo oportet necessario prius intelligere
 20 superius quam inferius. Sed post cognitionem acquisitam possumus intelligere, cum volumus et quod volumus. Unde habita notitia speciei et generis possumus intelligere indifferenter speciem vel genus post nec oportet prius intelligere genus quam speciem.

G 183a

28. Ad aliud³ argumentum dicendum quod, quamvis intellectus sit aequaliter dispositus ad recipiendum speciem magis universalis et minus universalis, tamen prius recipit speciem magis universalis quam speciem minus universalis, quia illud quod imprimit speciem in intellectum est natum per prius imprimere speciem magis universalis quam minus universalis.
 30

25 possumus] possimus G 27 possumus] possimus G 30 universalis] universale G (*et sic in lineis sequentibus*)

¹ Cf. supra, 33, 25–30 | ² Cf. supra, 33, 31–34, 4 | ³ Cf. supra, 34, 5–11

29. Ad aliud¹ dicendum <quod> isto modo loquendo de noto naturae secundum quod illud dicitur esse magis notum naturae quod potest cognosci sine alio et aliud non sine eo, sic confusa sunt magis nota naturae quam distincta. Et isto modo loquendo de noto naturae possunt esse eadem magis nota nobis et magis nota naturae.

5

1 isto] uno G

¹ Cf. supra, 34, 12–20